

FETİH SONRASI İSTANBUL YAHUDİLERİ

NAİM A. GÜLERYÜZ*

Fetih sonrasında İstanbul Yahudilerinin durumu özel bir nitelik arz eder. Bilindiği gibi o tarihlerde Haliç'in her iki yakasında da Yahudiler oturmakta idi. Fatih, onlara hiç dokunmadığı gibi, ticari ve teknik yeteneklerini takdir ettiği ve bağlılıklarından emin olup güvенеbileceği Yahudilerin nüfusunu artırmak için fetihten üç gün sonra Anadolu Yahudi cemaatlerine bir mektup yollayarak onları İstanbul'a davet etti. XVI. yüzyılda yaşamış bir İbrani yazar, söz konusu davet mesajını aşağıdaki şekilde nakleder:

Osmanlı Padişahı Mehmed der ki: Allah bana birçok ülke bahşetti ve hizmetkârı Hazreti İbrahim ile Yakub'un sülalesine sahip çıkmamı, kendilerine yiyecek vermeme ve onları himayeme almamı bana emretti. Aranızda kim, Tanrı'nın yardımıyla İstanbul'a, Başkente, gelip yerleşmeyi, incirin ve bağın gölgesine huzur içinde yaşamayı, serbest ticaret yapıp mal mülk sahibi olmayı arzular? İlk yıldan itibaren, kentin Galata bölgesi dâhil değişik yörelerden gelen birçok Yahudi ailesi, yeni başkent İstanbul'a gelerek yerleşti, yerleştirildi. Mora fethinden sonra oradan gelenler de bunlara katıldı. Kritovulos o dönemi şöyle nakleder: "Selanik Yahudileri elli cemaati Tekfur Sarayı'na ve Şuhud Kapısı canibine [yanına, etrafına] koydular. Anın için Çifud Kapısı derler... San'a Yahudilerini Hasköy'e... yerleştirdiler..." Evliya Çelebi de *Seyahatnâme*'sinde aynı hususu tekrarlar ve eski başkent Edirne'den gelenlerin *el-Mahalletü'l-*

Sünnet koltuğu (500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi)

Yahudiyü'n el-Edirneviyyü'n adı verilen semte yerleştiklerini ekler. Fatih, bir fermanla Yahudilere, din ve vicdan özgürlüklerini vaat ile mevcut sinagogların tamir edilebileceğini, yeni ibadethaneler inşa etmek yasak olmakla beraber evlerin sinagoga dönüştürülebileceğini ilan etti. Bir sinagog yandığı veya harap olduğu takdirde tamiri ve ilk hâline dönüştürülmesi için her zaman bir irade gerekli idi. Ancak gerek Fatih, gerek ondan sonra gelen padişahların konu ile ilgili tüm iradelerinde Feth-i Hakanî sırasında Yahudilere verilmiş olan bu söz tekrarlanırdı. Kanunî Sultan Süleyman'ın (1534), II. Selim ve III. Murad'ın iradeleri, üç şeyhülislamın

fetvaları, III. Mehmed'in Nisan 1603 tarihli fermanı ve anılan fermanın 1694, 1744 ve 1755 tarihli teyitleri Fatih'in Yahudilere verdiği sözü açıkça tekrarlamakta ve yenilemektedir.

KAYNAKLAR

- Franco, M., *Essai sur l'Histoire des Israélites de l'Empire Ottoman depuis les origines jusqu'à nos jours*, Paris 1897.
- Galante, Abraham, *Histoire des Juifs d'Istanbul, depuis la prise de cette ville en 1453 par Fatih Mehmed II, jusqu'à nos jours*, c. 1, İstanbul 1941.
- Kritovulos, *Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sani*, çev. Karolidi, haz. Muzaffer Gökman, İstanbul 1967.
- Rozen, Minna, *İstanbul Yahudi Cemaatinin Tarihi-Oluşum Yılları (1453-1566)*, çev. Serpil Çağlayan, İstanbul 2002.
- Sevilla-Sharon, Moshe, *Türkiye Yahudileri Tarihsel Bakış*, Kudüs 1982.
- Şehsuvaroğlu, Haluk, "Asırlar Boyunca İstanbul, Sarayları Camileri-Abideleri Çeşmeleri", *Cumhuriyet Gazetesi Tarih İlavesi*, İstanbul 1953.

* Araştırmacı - Yazar